

КОВИЉКА ЛЕТИЋ

**ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЧАЧАНСКОМ ШКОЛСКОМ СРЕЗУ
ОД 1922. ДО 1927. ГОДИНЕ**

Ковиљка Летић
УУ 11000 Београд
Расинска бр. 9/48

UDK 373.3 (497.11)

Одлуком број 35106 од 11. септембра 1922. године извршена је подела школских срезова по којој су град Чачак, трнавски срез из чачанског и љубићки срез из рудничког округа сачињавали чачански школски срез са седиштем у Чачку. У оваквом саставу чачански школски срез је постојао до 1927. године.¹

Из извештаја школског надзорника Благоја Радојковића од 5. фебруара 1923. године, сазнаје се да је у чачанском школском срезу школске 1922/1923. године радило 28 основних школа, од којих је једна била женска (у Чачку), а све остале мешовите. Од 3.418 малишана и 1.100 девојчица,

1. Архив Југославије, Министарство просвете Краљевине Југославије, Одељење за основну наставу, фонд у сређивању: Полугодишњи извештај о стању основних школа у чачанском школском срезу од 5. фебруара 1923. године према одлуци ОН број 35106 од 11. IX 1922. („Садашњи чачански школски срез чине град Чачак, срез трнавски од чачанског округа и срез љубићки од рудничког округа са седиштем у Чачку”).

који су се уписали у школе чачанског школског среза, на крају школске 1922/1923. године прешло је у старији разред 2.585 ученика и 725 ученица.²

У Чачку основну мушку школу је те, 1922/1923. године, похађало 316 ученика, основну женску школу 239 ученица, а Државни дечји дом 235 ученика-ца.³ У трнавском срезу радило је 12 школа са 29 одељења, а у љубићком – 15 школа са 33 одељења.⁴

У првом полугођу школске 1922/1923. затворено је по једно одељење у Чачку, Ласцу и Паковраћу (због малог броја ђака), а отворено је ново одељење у Мојсињу. У Цветкама је још раније затворена школа због оро-нуле зграде.⁵

Најгоре школске зграде су биле у Лозници и Качулицама (трнавски срез) и у Горњој Горевници и Милићевцима (љубићки срез). Качуличка и горњогоревничка школска зграда су биле општинске, а лозничка и милићевачка у приватној својини.⁶

Када је школски надзорник Благоје Радојковић посетио лазачку школу, општински часници, обећали су му да ће стару школску зграду поправити. Тако оправљена послужила би две-три године за које време је лазачка општина требало да подигне нову школску зграду.⁷

Наредне, школске 1923/1924. године за надзорника школа у чачанском школском срезу постављен је Бране Обрадовић, из чијег извештаја о школама у овом срезу сазнајемо бројно стање ђака и зграда.

Бројно стање ђака школске 1923/1924. године:

СРЕЗ ТРНАВСКИ

Школе	Одељења	Број ђака
Чачак (мушка и женска)	8	337
Државни дечји дом	3	138 не долазе сва деца
Атеница	2	138 не долазе сва деца
Заблаће	2	108
Јежевица	3	118 може да се затвори једно од.
Јездина	2	107 не долазе сва деца
Качулице	1	85
Лазац	1	51

2. Исто.

3. Исто.

4. Исто.

5. Исто.

6. Исто.

7. Исто.

Лозница	1	47
Паковраће	1	61
Слатина	2	119
Трнава	2	114

СРЕЗ ЉУБИЋКИ

Бресница	3	199
Брђани	2	106
Горња Горевница	2	180 не долазе сва деца
Лађевци	2	157
Љубић	2	108
Миоковци	4	334 не долази добра трећина деце
Мојсиње	2	63
Мрчајевци	3	198 не долазе сва деца
Остра	2	124
Прељина	2	94
Прислоница	2	156 не долазе сва деца
Ракова	2	80
Рошци	2	92
Трепча	2	127

У љубићком срезу затворене су школе у Милићевцима и Цветкама.

Тако гласи извештај Брана Обрадовића министру просвете, Одељењу за основну наставу, сачињен према телеграфском наређењу ОН број 4443 од 3. септембра 1924. године.⁸

Све зграде основних школа у чачанском школском срезу биле су општинска својина, осим оне Државног дечјег дома у Чачку, који је био смештен у војној касарни.

Пријеворска, тамничка и цветачка општина припремале су се да подигну нове школске зграде, а ђаци из ових села похађали су наставу у Миоковцима или Лађевцима. Катрга се такође припремала да подигне школску зграду. Ученици из тог села похађали су наставу у Мрчајевцима.⁹

Све школске зграде биле су од тврде грађе и добре, изузев горњогоревничке, лозничке и лазачке. Горњогоревничка школска зграда била је саграђена од слабе грађе, преправљена од општинске суднице. Све те три школске зграде (горњогоревничка, лозничка и лазачка) биле су тескобне и мрачне.¹⁰

8. Исто, Годишњи извештај о стању основних школа у срезу чачанском за 1923/1924. школску годину.

9. Исто, Годишњи извештај о стању основних школа у срезу чачанском за 1923/1924.

10. Исто.

Надзорник Бране Обрадовић казује у свом извештају министру просвете (одељењу за основну наставу) да је у свим основним школама чачанског школског среза настава извођена доста правилно и успешно. Ђаци су били пажљивији, уљуднији и чистији него непосредно по свршетку Првог светског рата. Међутим, већина школа била је сиромашна са училима. Осим мапе Балканског полуострва, Краљевине Србије, метарских мера и руске рачуналке, коју су сами наставници израдили, ничег више није било. Од намештаја – клупе, учитељски сто и обичне сељачке столице. Једино чачанска, миоковачка, паковраћка, слатинска, горњогоревничка и прељинска школа имале су бољи намештај и нешто више наставних средстава.¹¹

У току рата све школске књижице су упропашћене. Осим „Народне просвете“, „Учитеља“ и „Просветног гласника“, ретко је која друга књига набављана. „Потребу за књигом наш народ још не поима, он нерадо чита и кад има слободног времена више воли да беспосличи и по механама губи драгоцену време“, писао је министру Обрадовић.¹²

У местима где су радиле основне школе и где су биле основане земљорадничке задруге сељаци су тражили од учитеља књиге са темама из пољопривреде.

На просвећивању сељака заузимали су се учитељи: Радован Зец у Слатини, Милија Вучетић у Жежевици, Чедомир Милошевић у Паковраћу, Петар Лојаница у Миоковцима и Љубомир Радојчић у Горњој Горевници.¹³

Иако је Србија после рата на рачун репарације добила прилично савремених земљорадничких справа и алата, сељак је земљу обрађивао веома примитивно.

Осим пољопривредних подружина, државних расадника, земљорадничких задруга и других пољопривредних установа, које су упућивале народ ка рационалном газдовању, и учитељи основних школа требало је да, у том погледу имају много више утицаја. Неки учитељи су својим примером показали сељацима како је могуће бити успешнији у пољопривредним радовима. Тако су учитељи Љубиша Пурић у Прислоници и Милија Вучетић у Жежевици имали своје пчеларнике, у којима су ученике вежбали практичном пчеларству, Чеда Милошевић у Паковраћу је ђаке учлањене у Дечји пољопривредни клуб вежбао у повртарству и узгоју бољих сојева свиња и кокошију.¹⁴

Наређењем министра просвете од 13. новембра 1924. године одликовано је неколико учитеља трнавског среза: „Чедомир Милошевић у Пако-

11. Исто.

12. Исто.

13. Исто.

14. Исто.

враћу сребрном медаљом за ревносну службу 1913, медаљом за војничке врлине 1915, орденом Светог Саве V степена 1917, заштитном медаљом за ревносну службу 1919, Албанском споменицом краља Петра 1922. и Орденом Светог Саве V степена 1922; Недељко Вилимановић у Атеници сребрном медаљом у рату 1913. и Албанском споменицом 1922; Милан Глигоријевић у Заблаћу Албанском споменицом 1921; Драгутин Оцокољић у Чачку Орденом Светог Саве V степена 1922. и Милан Смиљанић у Чачку орденом Светог Саве V степена 1924.¹⁵

Школски надзорник Милен Палуревић предложио је обласном школском надзорнику да се управитељ чачанске основне школе Стеван Вучковић одликује орденом Светог Саве V реда. Учитељ Вучковић је предложен за овако високо признање због тога што је био одличан управитељ школе, наставник и васпитач. Захваљујући њему, Чачак је имао најуређенију школу. Његовим заузимањем установљен је чачански школски подмладак Црвеног крста, који је имао велики васпитни утицај на грађане. Био је председник Среског учитељског друштва. У свим народним пословима учитељ Вучковић је призиван и народ га је веома уважавао. Био је учесник у рату. Писао је о прошлости свог родног краја. „Све што је радио, радио је из чисте љубави према свом пароду”, образлагао је надзорник Палуревић свој предлог за одликовање овог учитеља.¹⁶

Из извештаја Палуревића о стању школа у чачанском школском срезу у другом полугођу школске 1924/1925. године дознаје се да су школске зграде у рђавом стању у Лозници (у којој није била подигнута нова школска зграда), Качулицама (зграда је била толико оронула да само што није пала) и у Ласцу (стара и дотрајала, није било изгледа да се подигне нова).¹⁷

Осим чачанске, паковраћке, јежевичке, слатинске, заблаћке, прељинске и мрчајевачке општине, које су према својим школама измиривале сав школски прирез, председници осталих општина трнавског и љубићког среза нису хтели да предају прирез својим школама, због чега оне нису могле да дају плату школском послужитељу, нити да набаве дрва за огрев, а камо ли да подигну нову зграду. Немарни председници ових општина „узимани су на одговор преко полицајне власти али ни један није кажњаван.”¹⁸

Када је Палуревић школске 1926/1927. године посетио школе, запазио је да је качуличка зграда веома трошна „да јој је темељ попустио, под-

15. Исто. Списак одликаних учитеља-ца среза трнавског састављен према наређењу министарства просвете ОН број 62353 од 13. новембра 1924. године.

16. Исто. Извештај школског надзорника за чачански школски срез на крају школске 1924/1925. године.

17. Исто.

18. Исто.

вале иструлиле, кров се улегао и да је зато треба затворити на привремено, док се нова не сагради и оспособи за даљу употребу.¹⁹

Окружни инжењер Сергије Карамаковски, прегледавши качуличку школску зграду, нашао је „да је озидана на бондрук, да нема сокле, да темењача скелета није ни најмање издигнута од земље већ је у земљу утонула због чега су темењаче изнад учионице биле јако савијене и подупрте дирецима, дашчани патос био је на више места иструлио, уопште цела зграда била је склона паду, одржавали су је само унутрашњи зидови.“²⁰ Никаква поправка овако трошну зграду није могла учинити употребљивом, због чега је надзорник Палуревић предлагао да се затвори – да не би угрозила живот ђака и учитеља.

Пошто је качуличка општина почела градњу нове школске зграде, стару је унеколико поправила и у учиницу тог трошног здања учило је једно одељење, а друго одељење је било смештено у дому Качуличке земљорадничке воћарске задруге. Међутим, када је 10. септембра 1926. године ова задруга отказала коришћење своје просторије за школу, оба одељења ученика морала су да буду у старој школској згради док се нова подигне.²¹

После годину дана, у самој близини старе, подигнута је нова школска зграда у Качулицама, једна од најлепших у срезу.²²

Те, 1927. године требало је у Лозници затворити школу, јер је закуп постојеће зграде истекао, а нова није изграђена. „Али је грех школу затварати. Оне трсба да се отварају у већем броју“, писао је надзорник Палуревић министру просвете.

Школске 1926/1927. године у основне школе чачанског школског среза уписало се 1.125 ученика (735 дечака и 390 девојчица). Редовно је наставу похађало 855 ученика (554 дечака и 301 девојчица).²³ Као што видимо, девојчице су у дупло мањем броју похађале наставу у поређењу са дечацима. Разлог је недовољан број школа и конзервативан однос родитеља према школовању женске деце.

У сеоским основним школама одржавању наставе сметали су немалан однос родитеља према школским потребама, оскудица у наставним средствима, закашњавање ученика због велике удаљености школе од њихових кућа, рђави путеви до школе сиромаштво родитеља, оскудица у храни, одећи, уз друге околности које су биле последице економских прилика у селима.²⁴

19. Исто, Извештај школског надзорника за чачански школски срез школске 1926/1927. године.

20. Исто.

21. Исто.

22. Исто.

23. Исто.

24. Исто.

У чачанском школском срезу сеоске куће биле су доста раптркане и због велике удаљености од школе ђаци су неуредно похађали наставу.

Мали број школа, нарочито сеоских, имао је школски фонд. Знатан школски фонд постојао је у чачанској основној школи, из кога је сваке године један број сиромашних ђака одеван (од кошуље до зимског капута). Незнатан школски фонд (неколико хиљада динара) постојао је у лазачкој школи (за подизање нове зграде). Новац из овог фонда био је дат банци „на приплод”. С обзиром „да се радило о малом новцу једва се могло поминути да је то био фонд за подизање нове школске зграде.”²⁵

Посетивши основне школе школске 1926/1927. године надзорник Палуревих је записао, у свом извештају министру просвете, „да се не опажа разлика у квалитету рада између учитеља и учитељице. Отуда не налазим да је оправдана законска одредба по којој учитељице треба да раде само у нижим разредима.”²⁶ Наставници су били добри васпитачи. Они су све време били са својим ђацима „на раду, у градини и у игри.”²⁷

Поједине сеоске основне школе нису имале станове, па су учитељи морали да станују у унајмљеној сеоској кући, која је била ниска, мрачна и непатосана.” Живећи у тој сиромашној средини, они су се с њом саживели, јер нису успевали да је надрасту и буду јој узор.

ПРИЛОГ

СПИСАК ШКОЛА И НАСТАВНИКА У СРЕЗУ ТРНАВСКОМ ЗА 1922/1923. ГОДИНУ

Школа	бр. одељ.	бр. ђака	име и презиме наставника-це	врста наставника
Чачак	8	456	Бранислав Обрадовић	стални
			Петар Михаиловић	стални
			Стеван Вучковић	стални
			Милош Поповић	пензионисан
			Нинко Цветојевић	пензионисан
			Савко Филиповић	пензионисан
			Тихомир Константиновић	пензионисан
			Анка Кордић	стална
			Милица Филиповић	стална
			Јелена Радојковић	стална
			Персида Михаиловић	стална
			Милева Обрадовић	стална
Државни дечји дом у Чачку	4	192	Драгољуб Оцокољић Јездимир Милинковић	стални стални

25. Исто.

26. Исто.

27. Исто.

			Зорка Андрић Катарина Узуновић	стална стална
Атеница	2	138	Зорка Ристић Јован Петронијевић Недељко Вилимоновић	стална стални стални
Заблаће	2	202	Милан Глигоријевић Персида Глигоријевић	стални стална
Јежевица	3	179	Цвета Поповић Љубица Вучетић Милија Вучетић	стална стална стални
Јездина	2	113	Владимир Вельашевић	стални на боловању
Лазац	1	66	Радојка Цвијовић Милојка Богићевић	стална стална
Лозница	1	55	Миљко Богдановић	стална
Качулице	1	116	Велько Спасић	стални
Паковраће	1	69	Чедомир Милошевић	стални
Слатина	2	175	Стамена Поповић Радован Зец	стална стални
Трнава	2	112	Милка Туцовић	стална

СПИСАК ШКОЛА И НАСТАВНИКА У СРЕЗУ ЉУБИЋКОМ
ЗА 1922/1923. ГОДИНУ

Бресница	3	231	Андра Дрињаковић Лазар Акшамовић Милорад Ђурић Петар Јулија	пензионисан стални стални привремен
Брђани	2	118	Милисав Никитовић Роксанда Никитовић	стални стална
Г. Горевница	2	196	Даница Радојчић Љубомир Радојчић	стална стални
Лађевици	2	123	Ружица Раковић Јован Ђорић	стална стални
Љубић	2	122	Милица Раднић Петроније Раднић	стална стални
Милићевици	1	87	Милутин Пауновић	стални
Миоковци	4	222	Видосава Лојаница Петар Лојаница	стална стална

			Миљисав Пендић Десанка Обрадовић	стални стална
Мојсиње	2	76	Ружица Поповић Михаило Ђурић	стална стални
Мрчајевци	3	260	Василије Николић Олга Николић Јованка Брковић	стални стална стална
Остра	2	109	Борика Мићић Радован Мићић	стална стални
Прељина	2	143	Даринка Ломић Драгомир Тешовић	стална стални
Прислоница	2	172	Љубиша Пурић Роксанда Пурић	стални стална
Ракова	2	90	Светозар Лепосавић Стевка Лепосавић	стални стална
Рошци	2	96	Јелена Пандуровић Секула Пандуровић	стална стални
Трелча	2	130	Наталија Јовановић Срећко Ђурић	стална стални

Школски надзорник
Благоје Радојковић

ÉCOLES PRIMAIRES DE LA CIRCONSCRIPTION SCOLAIRE DE TCHATCHAK ENTRE LES ANNÉES 1922 ET 1927

Après la fin de la Première guerre mondiale, les écoles primaires n'ont pu commencer à fonctionner qu'à partir de 1922, étant donné qu'il avait fallu stabiliser d'abord les conditions sociales, puis, reconstruire et réparer les bâtiments scolaires, détruits ou endommagés pendant la guerre, et assurer le corps enseignant. Les élèves ont pu aller normalement à l'école et, cependant, il restait des difficultés à surmonter, que l'auteur signale dans le présent texte.

Koviljka LETIĆ